

Цей договір консенсуальний, він вважається укладеним з моменту досягнення учасниками згоди по всіх істотних умовах у письмовій формі. Договір про сумісну діяльність за своїм характером безоплатний, хоча може мати на меті одержання прибутку учасниками.

В системі цивільно-правових договорів він займає самостійне місце і не входить до інших договірних типів.

Список літератури:

1. Цивільне право. Ч.2. За ред. О.А. Підпригори і Д.В. Бобрової. К., 1996. 2. Бару М.И. Понятие и содержание возмездности в советском гражданском праве // Ученые записки Харьковского юридического института. Х., 1959. Вып. 13. 3. Масляев А.И., Масляев И.А. Договор о совместной деятельности в советском гражданском праве. М., 1988. 4. Роз'яснення президії Вишого арбітражного суду № 02-5/302.

О. Р. Кібенко, канд. юрид. наук

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ВИЗНАЧЕННЯ, СУБ'ЄКТИ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ З ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. є одним з найперших законів ринкової економіки, прийнятих в Україні на початку 90-х років. Сьогодні, аналізуючи зміст цих законодавчих актів, можна відзначити, що вони складені на досить низькому правовому рівні, суперечать одному і не відповідають потребам сучасної економіки. Це й зрозуміло – закони були написані у той час, коли ринкові відносини, відносини підприємництва лише зароджувалися в Україні, а законодавець не мав достатнього досвіду їх регулювання. Зараз потребує узгодження, зведення у єдину систему сукупність правових норм та інститутів, що регламентують здійснення підприємницької та іншої господарської діяльності в Україні. Має бути ліквідована суперечливість та двозначність термінології, більш чітко визначені основні правові поняття у цій сфері правового регулювання. Безумовно, що значна роль в удосконаленні законодавства ринкової економіки покладається на новий Цивільний кодекс України.

Але, на жаль, треба визнати, що у проєкті Цивільного кодексу України від 26 серпня 1996 р. недостатньо уваги приділено нормам, що регулюють інвестиційні відносини. Якщо проаналізувати сьогодишнє інвестиційне законодавство України, то безперечно, що переважна кількість його норм має публічно-правовий характер. Це норми адміністративного, фінансового, податкового, митного та інших галузей права і законодавства. Однак є й норми, які дуже важливі для регулювання інвестиційної діяльності і можуть за своєю правовою природою бути включеними до ЦК України. Це норми, у яких визначаються такі ключові категорії, як інвестиції, інвестиційна діяльність, її суб'єкти, форми здійснення інвестування, а також поняття інвестиційного договору.

Якщо звернутися до Закону «Про інвестиційну діяльність», то більшість згаданих вище категорій не отримала у ньому належного визначення. Це дуже негативно впливає на регулювання інвестиційних процесів. Мається на увазі не тільки загальна регламентація інвестиційних відно-

син, але й спеціальне регулювання у різних його напрямках, а саме: регулювання корпоративних відносин, ринку цінних паперів, відносин приватизації державного майна, інвестиційних процесів у СЕЗ, іноземного інвестування тощо.

У ст.1 Закону «Про інвестиційну діяльність», закріплюється? що «інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект». Навіть на перший погляд помітно, що це визначення має занадто загальний характер. Не знайшли відображення такі суттєві ознаки інвестицій, як їх ринкова вартість; комерційний характер (здійснення з метою отримання прибутку); економічне призначення (інвестиції використовуються у підприємницькій і іншій господарській діяльності).

Окремо слід виділити *соціальні інвестиції*, тобто інвестиції, що здійснюються з метою досягнення соціального ефекту. Ці інвестиції можна підрозділити на дві групи: 1) державні інвестиції та інвестиції органів місцевого самоврядування; 2) інвестиції інших суб'єктів. Інвестиції першої групи потребують окремого визначення і правового регулювання, оскільки специфічними є їх суб'єкти, механізм формування інвестиційних ресурсів та розміщення інвестицій, управління ними тощо (ст.11 – 15 вказаного Закону). Регулювання у цій галузі є переважно публічно-правовим і становить предмет фінансового та адміністративного права. Інвестиції другої групи набувають специфічного характеру у тому разі, якщо вони здійснюються на безоплатній основі. Але тоді фактично зникає їх особливість як інвестицій – вони підпадають під правове регулювання благодійництва (або договору про безоплатне користування майном).

Інвестиційна діяльність визначається в ч.1 ст. 2 Закону як «сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій». А ч. 2 вказаної статті закріплює, що інвестиційна діяльність здійснюється на основі приватного (недержавного), державного, іноземного та спільного інвестування. Зміст цих та цілої низки інших норм інвестиційного законодавства, зокрема, ст. 3, ч. 2 ст. 4, ст. 11 Закону «Про інвестиційну діяльність», п 1, 3 Указу Президента України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області» від 18.12.1998 р., дозволяє дійти висновку, що інвестиційна діяльність і інвестування – це не тотожні поняття. Інвестиційна діяльність є більш широким поняттям і складається з двох етапів: 1) *інвестування* – вкладення інвестором майна, майнових прав і інших цінностей в розвиток власної підприємницької діяльності або їх передача одержувачу інвестицій; 2) *реалізація інвестицій* – використання інвестицій у господарській діяльності згідно з цільовим призначенням (вилучення їх корисних властивостей), отримання певного економічного ефекту (або збитків) від такого використання. Інвестування, у свою чергу, можна підрозділити на: а) інвестування власної підприємницької діяльності (інвестиційна діяльність у даному разі здійснюється лише одним суб'єктом – інвестором-підприємцем; б) інвестування діяльності іншої особи (діють два суб'єкти інвестиційної діяльності – інвестор та одержувач інвестицій).

Діюче законодавство суб'єктами інвестиційної діяльності називає лише інвестора і учасника (ст. 5 Закону «Про інвестиційну діяльність»). Інвестори у ч. 2 ст. 5 цього Закону визначені як «суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових і інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування». В ч. 3 ст. 5 Закону до категорії учасників віднесені «громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручень інвестора». Такий підхід не відповідає потребам практики. Законодавець не звертає уваги на вельми важливого суб'єкта інвестиційної діяльності – суб'єкта, діяльність якого інвестується, тобто *одержувача інвестицій*¹. Саме він, а не інвестор, у більшості випадків отримує у власність (користування) інвестиції і здійснює їх реалізацію (господарське використання) з метою досягнення певного економічного результату. Одержувачем інвестицій можуть виступати: 1) вже існуючий суб'єкт підприємницької діяльності (серед них у особливу групу виділяються інвестиційні посередники – особи, які є професійними учасниками інвестиційного ринку); 2) суб'єкт, спеціально створений інвестором (наприклад, засноване ним одноособово або спільно з іншими інвесторами підприємство); 3) держава та органи місцевого самоврядування.

Виникає питання: чи може інвестиційна діяльність розглядатись як діяльність підприємницька? Відповісти на нього можливо лише стосовно до різних етапів інвестиційної діяльності, оскільки вони істотно відрізняються за своїми правовими ознаками.

Особливість інвестування полягає в тому, що хоча воно і є одним із видів діяльності, яка спрямована на отримання прибутку (доходу), але не завжди може бути визнано як саме підприємницька діяльність – інвестуючи підприємницьку діяльність інших осіб, інвестор отримує натомість частину їх прибутку від цієї діяльності. Такі доходи інвестора мають пасивний характер, а діяльність не є підприємницькою. Інвестування набуває ознак підприємницької діяльності у випадках, коли: а) інвестором інвестується власна підприємницька діяльність (наприклад, інвестиції вкладаються у власне виробництво); б) інвестор належить до офіційно зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб. Серед останньої категорії особливу групу складають інвестиційні посередники – суб'єкти підприємницької діяльності, які на професійній основі систематично здійснюють операції з інвестування (інвестиційні фонди і інвестиційні компанії, довірчі товариства і інші фінансові структури). Така діяльність, як правило, підлягає ліцензуванню.

Відносно діяльності, пов'язаної з реалізацією інвестицій, можна зазначити, що така діяльність є переважно підприємницькою, бо саме у її процесі вилучаються корисні економічні властивості інвестицій, створює-

¹ Можна припустити, що термін «учасник інвестиційної діяльності» охоплює і одержувача інвестицій, і інших осіб, які на підставі договорів з інвестором чи одержувачем інвестицій беруть участь у реалізації останніх (наприклад, виконують ті чи інші роботи у рамках певного інвестиційного проєкту). Але правовий статус одержувача інвестицій істотно відрізняється від статусу інших учасників інвестиційної діяльності і тому потребує окремого визначення.

ться додана вартість, за рахунок якої й отримують прибуток як сам підприємець – одержувач інвестицій, так і інвестор. Певні особливості має діяльність держави як одержувача інвестицій. Вона може бути позначена як фінансово-господарська.

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» також зовсім не визначено форм здійснення інвестицій (лише Закон «Про режим іноземного інвестування» від 16.03.1996 р. у ст. 3, закріплює форми здійснення іноземних інвестицій), що викликає багато непорозумінь на практиці, особливо якщо мова йде про застосування у тому чи іншому випадку певних пільгових умов інвестиційної діяльності. Крім того, якщо інвестиції у підприємства або цінні папери є досить очевидними формами інвестування, то інші форми, наприклад, інвестування на підставі цивільних-правових договорів або шляхом створення суб'єктом підприємницької діяльності відокремлених підрозділів, потребують законодавчої фіксації та іноді більш детального урегулювання. Так, поняття інвестиційного договору (існування якого підтверджується змістом ст. 9 Закону «Про інвестиційну діяльність», ст. 3, 23 Закону «Про режим іноземного інвестування» і іншими нормами інвестиційного законодавства) повинно бути сформульовано юридично.

З урахуванням викладеного вище можна запропонувати наступні визначення інвестицій та інших ключових категорій інвестиційного законодавства:

Інвестиції – майно, майнові права та інші цінності, що мають ринкову вартість, вкладені інвесторами в об'єкти підприємницької діяльності або передані одержувачам інвестицій з метою отримання прибутку (доходу).

Об'єктами підприємницької діяльності є будь-які об'єкти цивільних прав (майно, майнові права, права інтелектуальної власності, роботи та послуги тощо), що використовуються при здійсненні підприємницької діяльності, за винятком тих об'єктів, придбання або використання яких заборонено діючим законодавством України.

Соціальні інвестиції – здійснені державою або органами місцевого самоврядування вкладення бюджетних чи позабюджетних коштів у об'єкти господарської діяльності та соціальної інфраструктури з метою досягнення економічного або іншого соціального ефекту (державного чи регіонального).

Інвестор – особа, що вкладає майно, майнові права і інші цінності, що мають ринкову вартість, у об'єкти власної підприємницької діяльності або передає їх для використання іншій особі (одержувачу інвестицій) з метою отримання прибутку (доходу).

Одержувач інвестицій – особа, що отримала від інвестора у власність або у користування майно, майнові права та інші цінності, що мають ринкову вартість, і використовує їх у власній господарській діяльності, включаючи подальше інвестування.

Інвестиційний посередник – одержувач інвестицій (суб'єкт підприємницької діяльності), що на договірних підставах отримав від інвестора майно, майнові права та інші цінності для подальшого інвестування, яке здійснює на професійних засадах.

Інвестиційна діяльність – сукупність дій юридичних і фізичних осіб, держави, органів місцевого самоврядування, які можуть виступати як інвестори, одержувачі інвестицій та учасники, пов'язаних із розміщенням і господарським використанням (реалізацією) інвестицій.

Форми здійснення інвестицій:

придбання майна, майнових прав та інших цінностей, необхідних для здійснення власної підприємницької діяльності;

одноособове створення підприємств або часткова участь у підприємствах, що створюються спільно з іншими фізичними та юридичними особами, придбання корпоративних прав діючих підприємств;

відкриття філій, представництв та інших відокремлених підрозділів суб'єктів підприємницької діяльності;

придбання цінних паперів на фондовому ринку;

інвестиції на підставі договорів про сумісну діяльність та інших договорів цивільно-правового характеру, не пов'язаних із створенням юридичної особи (інвестиційних договорів).

Інвестиційний договір – договір про сумісну діяльність, а також будь-який інший цивільно-правовий договір, за яким одна сторона (інвестор) передає іншій стороні (одержувачу інвестицій) у власність чи користування майно, майнові права та інші цінності, що мають ринкову вартість, а одержувач інвестицій зобов'язується в обмін на одержане сплатити інвестору визначену договором частину прибутку (доходу), отриманого від власної підприємницької діяльності, у формі періодичних виплат або одноразово.

О.Є. Симсон

ДОГОВОРИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ В ПРОЕКТІ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

В проєкті Цивільного кодексу України суттєвого реформування зазнали норми зобов'язального права. Це зумовлено тим, що чинний ЦК перестав задовольняти потреби економіки та ринкових відносин в цій сфері. Надання громадянам та юридичним особам можливості вільного здійснення підприємницької та господарської діяльності зумовило значне розширення кола цивільно-правових зобов'язань. Тим самим створена база для дослідження такого поняття, як «договір інвестиційного характеру».

Роль інвестицій в економіці безперечно велика. По-перше, саме інвестиції визначають темп та якість економічного росту, тому що беруть участь в процесі розширеного відтворення капіталу. По-друге, вони є реактором науково-технічного прогресу та підвищення ефективності виробничої діяльності. По-третє, інвестиції мають безпосередній вплив на валовий національний (внутрішній) продукт, який створюється в даний період часу.

Сучасна економічна теорія показує, що економіка, яка знаходиться у стані спаду виробництва та глибокої депресії, може вийти з цього стану тільки шляхом створення сприятливих умов для залучення вільних коштів в розширення виробничого капіталу.